

Neizdziedējamā slimība – dzīve

Mazotnē Jānis Ezeriņš ir dīvains un gudrs bērns, par tādiem saka – ilgi nedzīvos. Viņa mūžam izrādās atvēlēti tikai 33 gadi.

Jānis sāk dzejot, jau mācoties Cesvainies un Lazdonas skolā. Zvārguļa *Zobgala kalendārā* 1906. gadam ir viņa pirmā publikācija, bet rudenī jauneklīs iestājas Valmieras Skolotāju seminārā – pateicoties vecmāmiņas gādībai, kura visu savu mantojumu, 500 rubļus, ziedo mazdēla izglītībai.

Seminārīsta dekadentiskā dzīve

Ap 1908. gadu seminārā izveidojas spēcīga literātu grupa, kurā aktīvi darbojas Ezeriņš un viņa nešķirama draugs Leons Paegle. Abi publicējas jaunatnes literatūras krājumos *Rīta vēji* (1908) un *Zem zvaigznēm* (1909), arī semināra audzēkņu žurnālā *Domas*. Marksistiski noskaņotie biedri uzskata, ka Ezeriņš un Paegle raksta “kā dekadenti”.

Jānis allaž ir ar kaut ko aizrāvēis un vienmēr gatavs dalīties savā sajūsmā, viņam ir skaļa balss un sulīga valoda ar Lazdonas pieskaņu. Kas slaidajam, tievajam zēnam ar dzīvajām, dedzīgajām acīm un tumšo matu cekulu ir uz sirds, tas arī uz mēles. Zobgalīgs, zina, ar ko var kuram iedzelt, taču nav ne kašķīgs, ne nesaticīgs. Seminārā viņš kļūst par aizrautīgu smēķētāju. Kad reiz nevilus ar papirosu aizdedzina drauga mēteļa kabatu, ir spiests samaksāt skādi.

Man gribas debesi zilo ar riekšavām tukšu smelt...

Pabeidzis semināru, nepilnu 19 gadu vecumā Ezeriņš kļūst par Lazdonas skolas skolotāju ar algu 280 rubļi gadā un brīvu dzīvokli. Saņēmis pirmo algu, viņš vecmāmiņai nopērk mūksto krēslu.

Lai gan skolotāja darbā mūžiņi jāatkārtojas, jāpalieliek par “derīgu muļķi”, savus pienākumus Ezeriņš veic apzinīgi. Iestudē arī teātra izrādes, spēlē vijoli saviesīgos vakaros, vada kori un gatavo Emīla Dārziņa piemiņas vakaru. Pa vidu raksta – dzejo un tulko. Piezīmju grāmatiņās krājas domu un interesantu sarunu pieraksti, piemēram: “Kas ir dzīve? Dzīve ir neizdziedējama slimība, kurā visi cilvēki nomirst, un pārdzīvo tikai tie, kas nepiedzimst.” Bet citubrīd “Man gribas ziedos gulties/ Un puķu pili

celt/ Man gribas debesi zilo/ Ar riekšāvam tukšu smelt”.

1912. gada rudenī Ezeriņš iestudē jaunu izrādi un acina tajā piedalīties skolotāju Antoniju Erdmani. Kaut kas viņu šajā ne pārāk izskatīgajā jaunajā sievietē ar “acīm piemiegtām un plašu smaīdu sejā” neatvairāmi pievelk, un 1913. gada otrajā dienā Jānis ielūdz viņu ciemos. Pēc cimošanās Antonija viņam kļūst par “mazo jociņu” un “mežonēnu”, kam tiek uzticētas vakara drūmas domas un arī praktiski lūgumi: nopirkt Rīgā tapetes, audumus, notis skolas sarakojumiem. Abi tiekas reti, jo Antonija dzīvo Stukmaņos, tomēr Jānis par viņu bieži domā.

Tonija vēlas būt kā bērns zem eņģeļa rokas, un Jānim vajadzētu būt tam stiprājam. Taču arī viņam ir līdzīga sajūta – ja ko gaisu un paliekošu no sevis izvilinās pie rakstāmgalda, tad tikai, kad Antonija kā balts eņģelis stāvēs aiz muguras.

Viņš jau ir smagi slims, bet cenšas par to nedomāt.

Kā zirgam ar dunduriem

1913. gadā Ezeriņu ieceļ par Saikavas ministrijas skolas pārzini. Skolnieki divdesmit divus gadus vecajam skolotājam pieķeras, skolnieces viņu dievina. Tikmēr plaušu slimība progresē. Sāpošo krūšu dēļ Ezeriņam bieži jāpaliek gultā. “Labā puse krūtīm negrib vairs dzīvot,” Jānis ziņo Tonai, “bet gan pēc pāris nedēļām būs atkal labi.”

Pāris gadus slimība ne uzbrūk, te atkāpjas. Diendienā gan tiek dziedāts, smiets un jokots bez gala, tomēr Jāņa grūtsirdība pieņemas spēkā. Ar veselību ir “kā zirgam ar dunduriem. Kad apgulstas un izviljājas, dūrēji aizskrien. Kā pieceļas, kļāt atkal.”

1915. gada decembrī, kad Pirmais pasaules karš jau ir nonācis līdz Kurzemei, Ezeriņš vēl joprojām strādā Saikavas skolā un cer uz atvairinājumu, ko varētu pavadīt Kaukāzā, sanatorijā “dļa slabogrudnih imeņi Kobeckavo”. Taču sanatorijas vietā Ezeriņš nonāk karadienistā, no kura slimības dēļ gan tiek steidzami atsvabināts.

1916. gada 15. martā viņš sēž Suhumi pasta kantorī ar pusotru rubli kabatā un domā, kā lai kājām noiet tās deviņas verstis līdz Gulripšas sanatorijai.

Zem dzijām debesīm Kaukāzā

Tas, šķiet, ir skaitākais laiks Ezeriņa mūžā. Sanatorijā, kur “zied palmas un debesis ir tik dzijas, ka tūkstošgades ziedus viņas izauklētu”, viņš no viduvēji dzejnieka pārtop par vārda mākslinieku un fiziski kādu brīdi jūtas pavissam vesels. Ezeriņš gan brīnās par neredzēto dārdzību: piens

glāze maksā 10 kapeikas, parastākās zekes – rubli! Naudu ēšanai viņam nevajag, tikai zeķēm un vēl krāzīnās mazgāšanai tā tiek lūgta no Antonijas.

Studēdams slinkošanas mākslu, baudīdams skaitsumu dabā un dzīvē, viņš katru pēcpusdienu raksta. Desmit dzejoļiem seko stāsts. Ilgās pastaigas, mierīgā dzīvošana, tīrais gaiss, veselīgais ēdiens – jau aprīlī viņš ēd zemesli – krieni uzlabo Ezeriņa pašsajūtu. Arī smēķē mazāk – ārsti atļāvis tikai 10 papirosus dienā. Viņu nedzer, jo no tā reibst galva. Krūtīs labošanas, smagums plecos, kas pēdējo gadu tā spiedis, vairs nav jūtams.

Maija vidū Ezeriņš, laimīgs par atgūto veselību, pamet sanatoriju. Rodas drosme nokārtot arī personīgo dzīvi. Otrajos Ziemassvētkos Jānis un Antonija tiek salaulāti.

Nervozais skurbums

Tomēr dilonis lēnām grauž Ezeriņu. Lai nebūtu jādomā par nenovēršamo, viņš sāk dzīvot mūžīgā steigā, nervozā skurbumā. Liels prieks ir meitīnas Rūtas piedzimšana, taču mūža pēdējos gadus Ezeriņš pārsvara dzīvo viens. Kad Rīgai tuvojās Bermonta armija, Antonija pārceļas uz Praulienu un turpina skolotājas darbu, Jānis vada laikraksta *Brīvā Zeme* literāro daļu. Viņš drudzāini strādā – raksta noveles, tulko, veido avīzi. Dzīvo, kur pagadās – pie māsas

Veselības stāvoklis Ezeriņam ne dzīvot lauj, ne nāvi sola.

Marijas, pie draugiem, paretam Centrāl-viesnīcā. Raksta tur, kur tiek pie galdā. Uz galdā – alus pudele un papirosu gali. Ezeriņš mehāniski aizdedzina papirosu pēc papirosa, istaba vienmēr pilna dūmu. Nereti viņš stāstu uzraksta vienā vakārā, tad dodas ieelpot svaigu gaisu – un sagaida ritu kādā restorānā. Viņam patīk spēlēt šahu *Sukubi* kopā ar rakstniekiem un aktieriem. Draugi Ezeriņu mīl sabiedriskā rakstura un džentlmeniskās asprātības dēļ. Bet tāds dzīvesveids manām ietekmē slimības gaitu – arvien biežāk Ezeriņu moka klepus, kabatlatatā paliek sarkani plankumi.

Saprātis stāvokļa nopietnību, rakstnieks nolemj atpūsties un pašrēsties. 1922. gada nogalē viņš noirē mājīņu preti Praulienas skolai, kurā strādā Antonija. Te tiek uzrakstīta lielākā daļa no *Leijerkastes* novelēm, daudz domāts par romānu, tulkots. No visiem šķidrumiem Ezeriņš draudzējās “tikai ar pienu un tinti”. Būdamis tik tuvu nāvei, viņš tomēr liedzas rakstīt savu auto-

biogrāfiju Kārļa Egles krājumam *Atziņas* – kauns un neveikli rakstīt par sevi, kamēr tikai viena grāmata drukāta, bet desmit sagatavošana. Aizvien paaugstināto temperatūru un sāpes krūtīs Ezeriņš piedēvē vecajam *draugam* bronhitam, kas atkāp viņu mocīt, darot elpu ātru un isu. Ezeriņa kaitina, ka slimības laikā viņš nedrīkst pipēt.

Nākamajā pavasarī rakstnieks atkal ir Rīgā – strādā un žūpo. “Nenosodi, kad parunāsimies, viss būs labi,” Ezeriņš raksta sievai.

Ar mani iet pavisam uz leju

1924. gada februārī Ezeriņš saņem 50 tūkstošu latu no Kultūras fonda kā 1923. gada labākās prozas grāmatas autors. Švaki ar to latviešu literatūru, zobojas *Leijerkastes* autors, bet atzinība viņu iepriecina. Un rada iespēju aizbraukt uz ārzemēm. Jānis to izlemj pēkšņi – uzraksta sievai, ka nākamsvētdien dodas projām, atgrieziesies laikiem pirms Jāņiem. Bez bagāžas, brīvs un laimīgs, viņš vilcienā dodas apskatīt Vīni un Berni. Paēd pusdienas Daugavpilī, kafiju padzer Varšavā. Ceļā cauru nakti pavada sarunās, Vīnē un Bernē vienmēr atrodas tur, kur vienkārtējie laudis pulcējas. Aiziet uz Vīnes pilsētas teātri.

Kad sagrābj ilgās pēc dzimtas Malienas, pēc sievas un meitas, tikpat pēkšņi Ezeriņš iesēžas vilcienā un brauc mājās.

1924. gada rudens Rīgā ir slāpjš un mitrs. Rakstniekam bieži trūkst elpas, moka stiprs klepus, bet pie ārsta neiet. Toties beidzot apsola Eglem savu autobiogrāfiju, jo “brāli, ar mani iet pavisam uz leju”.

Pēc dažām dienām, vēl novembra vakārā, ar draugiem šahu spēlējot, Ezeriņam sākas drudzis. Temperatūra saceljas līdz 40 grādiem. Nokļuvis pie māsas Marijas, kas dzīvo Stabu ielā, viņš noliekas slimības gultā, no kuras vairs nepieejas. Temperatūra gan nokrītas, Ezeriņš vēl pagūst pastrādāt pie noveļu krājuma korektūras un sapņot par ceļojumu uz siltām zemēm. Kad beidzot tiek aizkūts ārsts, tam atliek konstatēt ātru tuberkulozes procesu. Ziemassvētkos rakstnieks vairs nesagaida – 24. decembrī ap pusdienas laiku viņš pēkšņi beidz elpot. ■

Maija Krekle

Raksta tapšanā izmantoti Mišņa bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu krājuma J. Ezeriņa fonda materiāli.